

Kirsten Sonne Harild

EN HUGORM I HÅNDEN

og andre historier om

Martin Andersen Nexøs barndom i Nexø

Fra <https://martinandersennexoe.dk>

**En hugorm i hånden
Og andre historier om Martin Andersen Nexøs barndom i Nexø
er frit fortalt efter Under aaben Himmel**

Udgivet af Martin Andersen Nexø Fonden

© 2024 Kirsten Sonne Harild og Martin Andersen Nexø

Kapitel 1

Martin kommer til Nexø

De sejler en hel dag og en hel nat. *Damp-skibet* Erna gynger. Martin ligger og ser alting rulle frem og tilbage. Skibslygte. Potter og gryder i *kabyssen* ved siden af. Kasser og pakker, der også skal til Bornholm. Lillesøster Sine, som ligger og sover på en tovrulle. Mor med den lille baby i sine arme.

Martin rynker på næsen. Hele skibet lugter af komøg. For natten før har en flok køer sejlet med det samme skib den anden vej.

Men det er godt, at han ikke søsyg som mor og storebror Georg. De er grønne i hovederne. Og de kaster hele tiden op.

”Hvor er far?” Åh hjælp mig, jeg dør,” lyder det fra mor. ”Er vi der ikke snart?”

Martin ved, at far er et andet sted på skibet. Men han vil selv gerne hjælpe mor, så han kravler op på dækket for at se ud.

Det er sort nat på havet. Kun meget langt væk er der en tynd stribe af lys.

”Nu sejler vi ind i *det yderste mørke*,” siger han højt, da han kommer ned igen.

Mor jamrer, og Georg sparker ham over benet. Man må ikke spøge med uhyggelige ting. Især ikke når deres mor er så bange for at sejle.

Nu kommer kokken og tænder ild på komfuret. De snart være i Nexø!

Havet er blevet stille, og Martin kan ikke vente med at komme op i luften igen.

Dér er Bornholm. Den nye verden lyser i solen. Den lyser så stærkt, at hans øjne gør ondt. Han kniber dem hårdt sammen og kan slet ikke se alt det, mor peger på. Marker, klipper og kæmpe træer med frugter. Den store himmel.

Hele hans krop summer. Kan man få feber af spænding? Åh, hvor han glæder sig. Det er, som om de har pakket mørket væk bag sig. Som om noget nyt og stort skal begynde.

Kapitel 2

Martin vil ikke drilles

De er kommet ind i Nexø havn. *Molen* ser sjov ud, synes Martin. Den bøjer sig om skibet som en halv pølse, der er flækket på langs. En mand løber rundt på den og fægter med armene. Da styrmanden kaster det store tov ud, ser det ud, som om han vil fange ham med en lasso.

På kajen er der en masse folk, der arbejder og snakker. Martin synes, de taler et sjovt sprog på Bornholm. Men det glemmer han igen, for nu får han øje på en dreng, som ligger på maven på en pæl og snurrer rundt. Drengen rækker tunge ad Martin, hver gang hans ansigt vender mod skibet.

Martin vil ikke drilles. Han løfter en knyttet næve op foran sit øje.

Men Georg, som står ved siden af, slår hans hånd ned.

”Han er meget større end dig,” siger han. ”Ham skal jeg nok klare.”

Georg er vist ikke søsyg mere.

Det er godt at have en storebror med til den nye by.

Martin har aldrig før været væk fra København. Så han løber ikke, da skibet er ved kajen. Han går. Han går meget langsomt, for han skal jo nå at se og høre det hele.

Der er så mange lyde. Måger, der skriger. Træsko, der tramper. Trillebøre, der piber. En masse ord, som han ikke kan forstå.

Martin kan også høre lyden af en, der græder og pudser næse. Det er helt sikkert mor. Hun er lykkelig for, at de er nået til Nexø.

Og nu kommer en bleg mand med et sort skæg og siger goddag.

Manden taler meget stille. Han spørger far, om han har fundet Jesus. Og så siger han, at de skal gå med ham.

Martin bliver urolig. Hvad mener han med det? Om far har fundet Jesus? Er Jesus blevet væk? Og ligner ham manden ikke selv Jesus? Jesus, som de har set på billeder i skolen i København?

Men det er bare fars gamle kammerat. Han vil vise dem deres nye hus.

Kapitel 3

Øjne som en kikkert

Er det en hytte? Eller er det en slags udhus?

De har lejet et hus af *sværteren*. Det er slet ikke sådan et hus, hans mor har drømt om. Det ser Martin med det samme. Der er en stor mur på den ene side. Og en trækasse foran køkkenvinduet. På den anden side kan man kun se en masse vand. For havet går næsten helt op til deres hus. Og når det stormer, kommer bølgerne helt op til det lille vindue i stuen.

Nej, mor er slet ikke glad. Hun er træt af bølger. Hun vil hellere se ud på en gade. Hun vil se, hvem der går forbi. Hun vil se blomster i pletter i huset overfor.

Men Martin er glad. Han elsker havet. Tænk, at det strækker sig helt over til Rusland. Ja, hele jorden rundt. Tænk, at det kan bære alle de skibe på sin ryg. Tænk, at det gemmer døde mænd og skatte i sin mave. Tænk på alle de fisk, der svømmer rundt. Lige derude.

Da han boede i København, kunne han kun se de nærmeste huse. Himlen var bare en lille firkant deroppe over tagene. Alting var så tæt på. Nu kan han se langt.

Hvor langt kan man se, hvis man øver sig?

Martin kigger og kigger. Han træner sine øjne hver dag. Til sidst er de næsten bedre end en kikkert. Han kan se bittesmå ting på skibene, der sejler forbi.

Han er den eneste, der kan se, om skibene er ved at gå på grund ude ved Snogebæk. Hvis man kan se helt til Snogebæk fra Nexø, så ser man godt. Det kan Martin, og det finder alle folk i byen snart ud af. Så nu går alle koner i byen til Martins mor, når der er noget, de vil vide.

”Spørg Martin,” siger de. ”Han kan vist se ind i fremtiden.”

Mor er stolt af Martin og fortæller, at han er født på en søndag.

Søndag? Hvad har det med noget at gøre? tænker Martin. Han vil bare gerne være født som de andre børn i byen.

Kapitel 4

Mågesteg med peber

Men familien Andersen er ikke helt som de andre i byen. De kommer fra København. Der i den store by bor folk oven på hinanden i huse så høje som kirketårne. De ser anderledes ud i tøjet. Og de er fattige.

Martins far har svært ved at finde arbejde. Og det, han kan få, er meget hårdt. Han står op klokken fire og går flere kilometer op ad en lang bakke til et stenværk. Der slår han brosten hele dagen. Han kommer først hjem klokken otte om aftenen.

Selv om han arbejder i mange timer, får han kun en lille løn. Så Martins familie er stadig fattige. Og de har ikke kartofler og høns i en have eller grise og køer i en stald, som mange andre i byen har. Så de mangler også mad.

Men Martins far har en soldaterbøsse. Og når han har fri, skyder han vildænder og måger nede ved stranden. Vildænderne kan han sælge, og mågerne kan de spise.

”Måger?” siger folk i byen. ”De spiser måger!”

Martin synes, måger smager fint nok. Mor lægger dem først i *mælkevand*, og så steger hun dem i en gryde.

Hver dag løber Martin ud på stranden sammen med Georg. Der er så meget at finde. Flasker, kurve, tomme fade. Ting, der er skyllet i land fra skibene.

Samtidig hjælper de mor. Tænk, at man kan lege så godt og arbejde på samme tid.

De lægger tang til tørre og samler træ og kork. Alt, der kan brænde, skal de tage med hjem. Også komøg. For den ræverøde djævel skal fodres, siger mor.

Den ræverøde djævel er en *kakkelovn*. Og den er der brug for. For det er blevet meget koldt. Det er vinter.

Lige meget, hvor meget de putter i den ræverøde djævel, er det svært at få varmen til at blive inde i huset. For der blæser kold vind ind til dem gennem vægge og tag i det lille hus.

En dag har mor fået en god ide. De lægger papir i vand, så det bliver blødt, og så klemmer de det ind i hullerne med en skarp brødkniv. De putter også papir i sprækkerne op til loftet, hvor Martin og Georg sover. Men hvis de tramper lidt i gulvet, falder papiret ud. Og så drysser det med gammelt snavs. Lige ned i maden nedenunder.

”Så må I finde jer i at få gratis peber på maden,” siger mor.

Kapitel 5

Bedstefar og bedstemor

Martin står på skansen ved Søbækken. Engang var her kanoner. De skulle beskytte Bornholm, når der var krig.

Han kigger ud mod den lange, hvide strand i bugten. Der ude et sted, ved en stor mose, bor bedstefar og bedstemor. Han har aldrig mødt dem. Men nu, hvor han er flyttet til Nexø, er de tæt på. Så tæt, at man kan gå ud og besøge dem.

Mor og Martin tænker dejlige tanker om bedstefar og bedstemor og deres sted. De ved jo, at bedstefar kom fra en stor gård. Så det må være et fint hus, de bor i. Martin tænker på mælk og honning og på en stor have, hvor man kan dase hele dagen.

Han kan ikke forstå, hvorfor far bliver ved med at udsætte besøget. Når det helt sikkert er så dejligt et sted ...

Pludselig en dag sker det.

”Vi må tage noget mad med,” siger far. ”For det er ikke sikkert, de har mad til os alle.”

Mor synes, det lyder mærkeligt. ”Ja, så?” siger hun.

Far kan vejen. Og så går de af sted på en lang række. Far, Georg, Martin, Sine og mor med lillesøster Anna. De går gennem et hul i et gærde af sandsten og ud over en ørken af sten og små totter lyng. Der er buler på de små stier, og de snor sig rundt. Mor bærer lillesøster hele vejen. Hun beklager sig. Kan ikke forstå, hvorfor de ikke går ad landevejen, som løber lige ved siden af.

Men far vil dén vej. Over lyngen.

Bedstefars og bedstemors hus er et langt, smalt *bindingsværkshus*. Det ligger mellem en masse fattige huse.

Mor bliver meget skuffet. Hun troede, de skulle på fint besøg.

”Der er nogen, der aldrig kan ikke få det fint nok,” mumler far.

Martin hører ikke mere. For nu ser han sin bedstemor.

Hun er lille, og hun ligner en mumie. Hendes hoved er viklet ind i en masse tørklæder, så Martin kan kun se lidt af ansigtet.

Han kan se, at hun har rynker, som er brune af røg. Men han kan også se to øjne, mørke og bløde som fløjl. Der er tårer i dem. Og da bedstemor tager fat i Martin, begynder han også at græde.

Martin er ikke skuffet ligesom mor. Han er lykkelig. Han har en bedstemor.

Og en bedstefar!

Bedstefar er lang og tynd, hans hoved er hele tiden bøjet forover. Det er fordi, der altid har været så lavt til loftet, der hvor han er, fortæller han.

Han har en vest på, der er knappet helt op i halsen. Hans hoved er stort og blankpoleret. Han går med træsko, og han har lagt sten og gamle redskaber på taget, for at det ikke skal blæse væk. Bedstefar er stærk.

Martin har før kun set bedstefar og bedstemor på et foto med fint tøj på.

Det er meget bedre at se dem i virkeligheden.

Kapitel 6

En høne i stuen

Hvor er det mærkeligt at være hos bedstefar og bedstemor. Martin tror, at han er landet i Middelalderen.

Gulvet er lavet af kæmpe sten, og inde i stuen er det af stampet ler. Så her går de i træsko hele dagen.

Stalden ligger i samme hus. Lige ved siden af soveværelset. Når det er vinter, lader bedstefar døren stå åben ud til koen. For stalden giver varme fra sig, siger han.

Det er ikke kun bedstefar og bedstemor, der bruger stuen.

Der bor også en høne. Trine hedder den. Det er for at koldt for Trine at være ude om vinteren, så hele dagen går den og kradser i lergulvet. Om natten sover den under spisebordet.

Som tak lægger Trine mange æg til bedstefar og bedstemor.

Bedstemor slipper ikke Martins hånd. Nu skal han med ud i køkkenet og lave kaffe. Der er røg i hele rummet fra det store ildsted. Inde i den store skorsten hænger skinker og spegepølser.

Martin hoster. Nu forstår han, hvorfor bedstemor har samme farve som en røget sild og lugter lidt af tjæretønde. Hun kan holde gang i ilden i flere måneder uden at bruge tændstikker en eneste gang. Og hun vil ikke lukke for meget røg ud, for det holder på varmen i huset, siger hun.

Kaffen er ikke lavet på kaffebønner, men på rug og *vikker*, som bedstemor rister på en pande. Martin synes, den smager underligt. Men når han får et stykke *kandis* til lægge på tungen, mens han drikker, siger han ikke nej.

Bagefter skal han lægge kandisstykket tilbage i sukkerskålen. Så det kan bruges igen.

De får både frokost og aftensmad hos bedstefar og bedstemor. Der er ingen tallerkner, så de spiser alle af det samme fad.

Far får en snaps eller flere. Mor bliver sur. Og Martin bliver bange for, at far er begyndt at drikke igen, som da de boede i København.

Men heldigvis kommer de ikke op at slås på vej hjem ad landevejen.

Kapitel 7

En dansegal hånd

Efter besøget løber Martin ofte alene ud til bedstefar og bedstemor. Der er så meget, han kan hjælpe med.

De skal jo kærne smør hver anden uge. Martin får lov til at hjælpe til, for det er hårdt arbejde for de to gamle. Fem-seks timer kan det tage.

Når smørret er ved at være tykt nok, sier bedstemor det fra i et klæde og ælter salt og farve i. Og så vandrer bedstefar til Nexø med smør og æg. Han kommer altid hjem med lidt kandis, lidt tobak til piben, lidt sytråd til bedstemor og lidt penge til overs.

Martin kommer ikke kun for at arbejde. Han kommer også for at få bedstemors dejlige *biksemad*. Han får vand i munden af at tænke på den. Hendes grød kan han også godt lide. Især når hun har pillet musesnavset fra grynene. Af og til lader hun en pose med et stykke røget flæsk hænge ned i grøden, mens den koger. Så smager grøden af røg. Og flæsket kan bruges igen næste dag.

Historier får Martin også. For bedstefar fortæller ofte om, da han var barn og boede på en stor gård.

Dengang havde de otte heste, siger han. De havde så lange ben, at de måtte hjælpes op med stænger, når de havde lagt sig ned.

Kørerne var det ikke nemmere med. Gården lå jo på sandet jord, så om vinteren, når der ikke var mere græs på folden, måtte børnene op på taget for at pille strå ud fra tagene.

Mens bedstefar fortæller, ser Martin på hans lange ar. Det går hen over hele hånden. Det kommer fra engang, hvor han fik hånden i en *hakkelseskiste*. Hånden med arret ryster hele tiden.

”Hvorfor gør den sådan?” spørger Martin.

”Den er bare dansegal,” siger bedstefar. ”Den har måttet slide i al sin tid. Nu danser den.”

Kapitel 8

På arbejde

Far tjener kun 8-9 kroner om ugen. Så denne vinter er hård for Martins familie. De har næsten ingen penge til at købe mad.

De kommer lige fra København. De har ikke forråd som andre i byen, der har både æg, *spegesild*, kul og kartofler til den kolde tid.

Hvad skal de nu gøre?

I efteråret finder Martin og hans bror Georg et sted, hvor de kan samle kartofler sammen med andre børn. Man får ikke løn, men en kurv med kartofler, hver gang man har fyldt syv kurve.

Det er hårdt arbejde for en dreng, der lige er kommet fra storbyen. Ofte regner det ned i nakken, når de kryber ved siden af rækkerne og rager kartoflerne ud af den bløde jord.

Men det værste er, at Georg og Martin ikke er så hurtige som de andre. De når næsten aldrig at samle syv kurve på en dag. Andre dage når de slet ikke at være med, fordi de ikke er hurtige nok til at få en plads.

Martin og Georg gør alt, hvad de kan for at hjælpe mor med at købe mad. De møder op alle steder, hvor de hører, der er job til drenge.

Når der kommer et skib fra Sverige med mursten eller brænde, der skal flyttes fra skibet, skynder de sig at melde sig på havnen.

De svenske sømænd kan godt lide de to brødre fra København. De er lidt hurtigere end bornholmerne, siger de.

Det er hårdt arbejde. Enderne på deres fingre bliver revet til blods. Men til gengæld får Martin 50 øre om dagen. Georg er så stærk og hurtig, at han får 75 øre!

En dag finder Martin og Georg ud af, at der er en bonde, der vil have fjernet alle sten fra sine marker. Nøj, hvor de knokler. Hver dag i en uge får de mad og 25 øre.

Men så finder bonden ud af, at det er alt, alt for dyrt. Og så er der ikke mere arbejde med at pille sten.

Oppe hos far på stenværket, prøver Martin også at få arbejde. Far er ikke så glad for det. Og efter kort tid efter finder Martin ud af hvorfor. Der er så koldt deroppe i klipperne, og Martin hoster mere og mere. Han må hjem til kakkelovnen.

”Splejs!” kalder Georg ham.

”Stuedreng,” siger de voksne.

Martin vil jo bare hjælpe til.

Kapitel 9

Martin falder i vandet

Martin fryser mere og mere. Han er træt af at være en frossenpind. Især når han kommer ud til bedstefar og bedstemor. Han løber hele vejen, men får ikke varmen. Og han må holde fingrene inde på maven, så de ikke bliver alt for blå.

Bedstemors hænder er også blå og kolde.

”Jeg fryser ikke,” siger hun.

Kan det nu passe?

Hun trækker Martin hen til ovnen i køkkenet. Men der fryser han også. Man kan jo se lige op i himlen.

Nu kommer bedstefar ind. Han gnider sig i hænderne og siger ”Ah!” som om han synes, der er dejligt varmt i huset.

Martin prøver at finde en krog, hvor der ikke er koldt.

”Han har dårligt blod,” siger de gamle.

Martin forstår ingenting. Både bedstefar og mor har kolde hænder, og de har hele tiden en dryp under deres næser. Hvorfor siger de så, de ikke fryser?

Bedstefar fortæller en historie om, da han var barn. Dengang gik man i det samme tøj hele året. Også når man skulle ud på isen på havet og fiske sammen med kammeraterne.

Af og til faldt én af dem i vandet. Også bedstefar. Men så blev han bare hevet op igen og fik tørre strømper på. Og bagefter fiskede han videre i det våde tøj.

En vinterdag falder Martin selv i vandet. Det er midt i en skoletime. Deres lærer er i kirken for at synge til en begravelse. Så de har fået lov til at være ude og lege.

Drengene løber ned til havet. De bygger små øer af sten i vandkanten. Dem stiller de sig på. Når der kommer en bølge, skal de hoppe op i luften, til den er rullet forbi. Og så skal de lande på øen igen.

De kan høre isen rasle i tangen. Det lyder som glasfingre, der rammer hinanden.

De hører også mågerne, der skriger: "Flyt jer! Flyt jer!"

De er sure på drengene. For de står lige der, hvor de plejer at fange små fisk. Men det er den sjoveste skoletime.

Åh nej! Nu kommer Martin til at hoste midt i et spring.

Alle de andre griner og prøver at gøre som ham. Det er den sjoveste leg.

Men da Martin lander igen, er øen væk. Og han ryger ned i det iskolde vand og må hjælpes op.

Ligesom bedstefar dengang.

Mor skal helst ikke vide, hvad der er sket. Så Martin tørrer sit våde tøj ved kakkelovnen skolestuen.

"Hvad er det?" siger mor, da han kommer hjem. "Jeg synes, her lugter af vaskebalje?"

Og så kommer Martin på hovedet i seng.

Kapitel 10

En dyne til Martin

Oppe på loftet, hvor Martin og Georg sover, kan man se op på stjernerne. Der kommer også både kold blæst og sne ind igennem taget.

Deres dyne er meget tynd, så mor putter fjer i fra de havfugle, som far skyder. Og så lægger hun gammelt tøj ovenpå. Hun hænger også gamle sække rundt om hovedgærdet, så det ikke blæser for meget på dem, når de sover.

"Se, det er en *himmelseng*," siger hun. "Sådan sover alle fine folk."

Men det er stadig iskoldt på Martin og Georgs loft.

Bedstefar og bedstemor har en dyne, de må låne. Den er gammel og hård. Men den kan jo bruges til at lægge ovenpå den anden, de har.

Den er tung, og under den bliver der meget varmt. Så Martin og Georg gasser sig rigtig.

Nu kan det sne og blæse, så meget det vil.

Men så en dag kommer der et brev. Det er fra deres tante i Rønne. Onkel Morten er selv for syg til at skrive. Og han er blevet endnu mere syg, efter at han har hørt, at Martin og Georg har fået dynen.

Tante er ret sur. Hun vil have, at Morten skal arve dynen.

”Nu tror de, vi vil røve deres del af en gammel dyne fra dem,” fnyser mor.

Kort efter kommer der et brev mere. Det er fra tante Trine i København, som også har hørt om dynen.

Martin synes, det er mærkeligt. Hvordan kan man vide helt ovre på den anden side af øen og helt i København, at Martin og Georg har lånt en dyne af bedstefar og bedstemor?

Men så tænker han også, at i den lille by ved alle alt om alle. Hvis han taber en *skilling* på vejen til købmanden, ved mor det altid, før han kommer hjem. Og da han faldt i vandet i skoletimen, fik far det at vide oppe på stenværket, længe før Martin havde fået tørret sit tøj ved kakkelovnen.

Far bliver så træt af brevene og af sladdereren, at han beslutter, at Martin og Georg skal bære dynen tilbage til bedstefar og bedstemor.

Men da er det heldigvis ved at blive forår.

Kapitel 11

Martin bliver storebror – igen

Martin skal være storebror igen. Om aftenen under dynen har han ellers snakket med Georg om, at det er godt, at der ikke kommer flere børn i familien.

Men pludselig en nat vågner de op til stor ståhej.

Mor skriger, og Martin og Georg må løbe efter Madam Bech.

Om morgenen ligger der en lille bylt med rød næse i vuggen ved siden af mors seng.

Lige da den lille søster Anna har lært at gå selv, begynder det hele forfra.

Bliver det ved og ved? tænker Martin. Åh nej!

Det er en lillebror, de har fået. Martin synes, det er lidt surt med flere børn i familien. Men han kan ikke lade være med at blive glad for ham.

Når lillebror ligger i vuggen og ser på lyspletterne i loftet, ligner hans lyse øjne to stjerner. Og når Martin og Georg får ham til at pludre eller le, får de slet ikke lov til at gå igen, før han sover.

Men pludselig bliver det hele så trist. For da de er kommet til at elske lillebror, bliver han syg. Han smiler og pludrer ikke mere. Han bliver stille og blå i hovedet, og hans øjenlåg bliver tunge. Det larmer, når han trækker vejret.

Og så en dag, hvor Martin kommer hjem fra skole, ligger lillebror i en lille kiste på bordet. Og mor sidder og græder ved siden af.

Lillebror er død.

Da lillebror skal begravnes, kommer *degnen* fra kirken for at hente dem. Far tager den lille kiste under armen og bærer den ud af stuen.

Udenfor skal de alle stille op på en lang række. Georg går med mor og far og kisten. Martin bliver stående bag lågen.

Degnen, der har børster i næsen, begynder at synge, mens han går hen ad stien. Martin synes, det er en rigtig dum sang. For den handler om, at lillebror jubler over, at han skal op til Gud i himlen.

Martin kan mærke, at degnen skærer i mors hjerte med den sang. Og nu bliver han vred. Han slår sin hånd hårdt ind i muren.

”Hold kæft!” brøler han så højt han kan. ”Hold kæft!”

Den ækle degn med børsterne i næsen skal ikke gå der og synge af glæde, når alle er så kede af, at lillebror er død.

Den dag beslutter Martin, at han aldrig mere vil gå til søndagsskolen eller kirken.

Kapitel 12

Fine fisk

Det er blevet forår. Martin og Georg står op med solen. De er nemlig blevet fiskere. Og fisk vågner tidligt.

De lister ud for ikke at vække mor og far og skynder sig ned til havet. Den flade kasse venter på dem. De har fået den af købmanden og tætnet den godt. En kurv og en rusten gaffel har de også med.

Drengene stager rundt på det lave vand mellem alle de store tangplanter, der gror op fra havbunden som et blomstrende rosenbed.

Hanerne i byen galer. Kvæget i *løkkerne* brøler. Ænderne flyver tæt forbi. Men Martin og Georg må ikke larme. De må kun hviske og bevæge sig meget stille.

Men det er nok godt, at de er stille. For nu kan de se far gå forbi inde på land. Han er på vej på arbejde.

Heldigvis har han solen i øjnene. Så han ser dem ikke.

Georg står foran i kassen og skubber forsigtigt til planterne, så de bedre kan se. Er der mon ål dernede?

Ja, det er der. Og fisk. Fisk, der står helt stille og bevæger munden, som om de tygger *skrå*.

Nogle af dem kan man tage med de bare hænder. Det er især de aborrer og geder, som svømmer ud inde fra søen, når de har rogn i maven og vil smage sødt vand.

Drengene ved, at de helst ikke skal have for mange aborrer med hjem i kurven. For far synes, det er som at tygge på en nålepude.

Men denne dag fanger de en kæmpe gedde.

Gedden har lige så mange ben som aborren, siger mor. Men den hører jo til de fine af fiskene. Hun har hørt om en meget fin mand, der altid spiser gedde til sin fødselsdag.

”Hvordan kan man se, at den er en af de fine?” spørger Martin.

”Fordi den æder de andre fisk, dit lille fæ,” siger mor og griner.

”Kan far lide gedde?” spørger Georg.

Det ved mor ikke. Men hun ved, at apotekerens kan. Og hvis de ikke vil købe den, vil lægen måske. Det er nemlig byens fine folk.

Martin og Georg løber stolte gennem byen med den store gedde. Nu kan alle se, at drengene fra København også kan fiske.

Apotekeren vil gerne købe. Og det er godt, for så får de lidt penge hjem til mor. Hun må stadig tælle hver øre. For selv om far har fået arbejde, ser hun ikke meget til den løn, han får.

Kapitel 13

En lærer - og en rigtig lærer

Skolen begynder klokken otte. Så når Martin og Georg er færdige med at fiske, skal de skynde sig for at nå det.

En gang imellem sker det, at de finder noget arbejde på vejen. Eller ser noget, der er mere spændende. Så bliver der ingen skole den dag.

Martins lærer hedder Friis og er meget kedelig, synes Martin. Friis skulle faktisk have været præst. Men så var der en dum historie med en dame. Og så kunne han ikke blive præst alligevel.

Der er skole både formiddag og eftermiddag. Friis sidder for det meste med *spanskrøreret* i hånden og ryger pibe og læser avis, mens eleverne remser salmer op.

Hvis de går i stå med remsen, kigger han op og begynder at hvæse og bande. Så går han ned og slår dem med spanskrøret eller hiver dem i håret.

Børnene driller ham alligevel. En dag er der en dreng, som hedder Henrik, der har fundet på noget sjovt. Han står nede bagest i klassen. Han har klædt sig ud som skov-djævel. Sort i hovedet med opspilede øjne og stødtænder. Hele klassen griner.

Når Friis ser det, tager han spanskrøret og rejser sig. Men nu begynder alle elever at skubbe til deres borde, så han ikke kan komme hen til Henrik. Hver gang Friis bevæger sig, er der en, der skubber sit bord hen foran ham.

Til sidst forlader Friis klassen og går hjem. Så har de frikvarter en time eller to.

En anden dag har en af de store elever været tidligt i skole og har smurt løg på spanskrøret, så det nemt går i stykker. Nu skal der drilles.

De aftaler, at de hele tiden vil gå i stå det samme sted i remsen.

Friis bliver meget vred.

”Det var Nilen,” råber de alle sammen i kor og peger på en dreng.

Friis kommer ned og henter Nilen op over bordkanten og begynder at slå ham hårdt bagi.

Nilen ligger bare og griner og rækker tunge til de andre. For han med vilje taget tre par bukser på den dag.

Men spanskrøret går hurtigt i tusind stykker. De flyver om ørerne på Friis. Til sidst tager han sin pibe og går, og alle stormer ned til havet og leger.

Martin tænker, at Friis nok skulle have været håndværker i stedet for lærer. Og heldigvis en dag er han væk. Og så kommer der en rigtig god lærer, som kan andet end at slå og terpe remser. Snart kan Martin ikke bare hundrede remser udenad, men også både fysik og historie og naturhistorie.

Så er det godt at gå i skole.

Kapitel 14

En trold i bakkerne?

Martins far er blevet glad for at lægge brosten i gaderne. Men når det bliver vinter, er der ikke arbejde til ham i byen. Så må han gå helt til stenværket i Paradisbakkerne. Og det er ikke så godt. For så skal Martin og Georg møde op hos ham efter skoletid og hjælpe til.

Der er koldt i bakkerne. Der ligger ofte sne. Og når de holder på værktøjet, fryser det fast til huden.

Det er værst, når de skal *slå skærver*. Så sidder de på en stor sten, der er kold som is. De fryser så meget, at de ikke kan mærke, hvornår de skal tisse. Og så kommer de til at tisse i sengen om natten.

Hvis far i godt humør, når de kommer, er det godt. Så giver han dem lov til at holde fri.

De løber ud i bakkerne og leger. Her er sorte vandhuller og stejle klippevægge. Her er mos og tørret lyng. Her kan de finde *ham* fra hugormene. Her er *Rokkestenen*. Den skal de lede efter, for der er ingen stier. Men er de heldige, kan de kravle op på den og få den til at vippe.

Over det hele er der dybe kløfter med store bunker af klippeblokke. Og en dag synes de, de ser noget, der bevæger sig nede mellem de sorte sten.

”Der var skam noget,” siger Georg. ”Hvad tror du, det var?”

”En bjørn?” siger Martin.

Georg svarer, at det nok har været en trold. For der findes ikke bjørne på øen.

Da de skal til at gå igen, opdager Georg, at han har tabt sin træsko ned i kløften.

”Stik lige ned og hent den,” siger han til Martin. ”Du har jo noget på fødderne.”

Det har Martin ikke lyst til. ”Du er selv bange,” siger han.

”Bange?” siger Georg. ”Tror du måske, trolde bider? De ligger og sover på denne tid af året, dit fæ. Stik du ned, du, så skal jeg tæve alle de drenge for dig, der vil gøre dig noget.”

Martin gyser og trækker først vejret, når han er kommet op igen.

”Nå, det var vel ikke så farligt,” siger Georg. ”Den skulle lige have vovet på at gøre dig noget, så skulle jeg nok.”

Han står med en stor sten i hånden.

De glemmer heldigvis hurtigt trolde. For nu skal de samle vilde æbler. Når de små frugter har fået frost og bliver stegt på kakkellovnen, smager de rigtig godt.

Kapitel 15

Far drikker

Martin og hans familie er flyttet til et nyt sted. Det ligger lidt længere inde i byen. Der er meget fugtigt og mørkt, og det er et rigtig trist sted, synes Martin. Han kan jo ikke se havet længere.

Men der er sket én god ting. Mor har købt en gris.

De har lavet et grisebo, og Martin og lillesøster Sine har samlet foder. Grønt, tidsler, nælder. Og aks fra markerne. Nøj, hvor de fodrer grisen. Den er ved at være rigtig fed.

Martin glæder sig til al den sul og alle de pølser, de skal spise til vinter.

Men en dag før jul kommer slagteren og henter grisen. Den er slet ikke deres mere.

Martin og hans søskende står omkring vognen og brøler i kor. Mor sidder inden for vinduet og græder.

Hvad skal hun gøre? De bliver ved med at være fattige og kan ikke betale deres regninger. Hvor er alle de penge, far har tjent?

Georg siger bare: ”Far kan jo ikke regne.”

Måske har far fået alt for lidt i løn?

Eller er det mon, fordi far er begyndt at drikke igen?

Når far er på arbejde i bakkerne, kommer han næsten aldrig hjem til aften, fordi han går på værtshus. Og hvis det er dårligt vejr, sidder han der hele dagen.

Ofte er mor og Martin og Georg længe oppe og venter. De er bange for, at han kommer galt afsted.

En aften går Martin og Georg ud for at lede efter ham. De finder ham omme bag den gamle lade. Næsten dækket af sne.

En anden aften hører de far vælte ind ad lågen og falde ind mod huset.

”Lad ham bare ligge,” siger mor med vred stemme.

”Men så fryser han jo ihjel,” siger drengene.

”Så lad ham det!” Mors stemme er som is.

Martin og Georg går ud og dækker ham med nogle sække. Og næste morgen ligger han heldigvis i sin seng.

Det er nok alligevel mor, der har fået ham ind i huset.

En dag i et frikvarter i skolen kommer en masse drenge løbende ind i klassen. De kalder på Martin og Georg.

”Kom og se noget morsomt,” råber de.

Ude på strandstien er der et stort postyr. En flok af drenge er ved at bombardere en fuld mand med sne. De jubler, mens han vælter rundt for at fange de værste.

Åh nej, det er far.

Martin bliver meget ked af det.

Men Georg bliver rasende. Han rusker i far. ”Er du da tosset?” brøler han.

Nu går Georg løs på drengene med slag og spark.

Far bliver helt forfjamsket og dingler hjem.

Kapitel 16

Juleaften

Det bliver vist ikke en god juleaften hjemme hos Martin. De sidder og venter på far allerede fra middag. Juletræet har de opgivet. Gaverne også.

Men hvad med julemaden? Skal de også opgive julemaden?

De har intet i huset.

Far skal først komme med penge.

Bare et par kroner vil være godt.

Mor har gjort pænt i stuerne og gjort klar til at tænde op i komfuret. Gryderne står parat. Og nu sidder de og venter.

De lytter efter fars skridt. De kender dem så godt.

Men de kommer ikke.

De små piger begynder at græde. Og så begynder mor også. For snart lukker butikkerne.

Men midt i det hele kommer Georg stormende ind. Han er blå og frossen i hovedet og begynder at grave i sin lomme med sine stive fingre. Han smider en håndfuld småpenge på bordet.

”Dem har jeg hugget fra far,” siger han forpustet. ”Jeg vidste jo, at I ikke havde nogen. Så jeg huggede dem fra ham og stak af.”

Mor ser helt forfærdet ud.

”Kommer han så ikke efter dig?” spørger hun.

”Nej, han skammer sig og lod mig løbe.”

Nu kommer der liv i mor. Hun sender den ene efter et stykke flæsk. Den anden efter brød. Kaffen koger hun op.

Kort efter sidder de hyggeligt omkring bordet. En potteplante bliver flyttet frem i stuen og pyntet med farvet papir.

Så kan de gå rundt om juletræet og synge.

”Ingen salmer, tak,” siger mor.

Men så synger de bare den om *lænkehunden, der får dobbelt sul*. Det giver god mening.

Martin og Georg er heller ikke så glade for salmer. De synes ligesom mor, at fattige ikke har meget at takke for. Og de vil meget hellere synge sjove sange:

”Hej dikke dom, min mand faldt om, det var lige Juleaften. Jeg tog en stok og hjalp ham op, det var lige juleaften.”

Hej, hvor det går. De løber rundt og rundt om potteplanten. Og pludselig står far i døren. Han har hørt det hele.

Han siger ikke noget. Går bare forbi dem ind og lægger sig.

Men juleaften, det er det.

Kapitel 17

En helt ny far – og en hemmelighed

Far er meget flov. Han har gjort sig til grin i hele byen ved at dingle fuld rundt i gaderne. Han har siddet på værtshus juleaften.

Børnene glemmer heller ikke alle de dumme ting, der sker, når han drikker.

Georg vil give ham en ordentlig omgang. Og de små skriger, når han tager dem op på skødet.

Far ser ikke sin familie ind i øjnene. Han kommer lige hjem fra arbejde, spiser så og går stille i seng. Han ser meget ensom ud.

Men så bliver det isvinter. Og nu sker der noget med far. Han bygger sig et læ af isblokke ude ved havet. Der ligger han og skyder vildænder om natten. Ikke til at sælge, men til familien.

Mor steger dem i den store stegegryde med den tykke bund. De sprutter og mætter hele huset med en dejlig duft.

Far bygger også kælke til alle børnene og køber et par gamle støvler og sætter dem i stand. Nu kan Martin og Georg løbe på skøjter på søen.

I lang tid har Martin mærket, at far også gemmer på en hemmelighed. Og en aften, da de sidder og spiser, smider han et papir på bordet til mor.

Far har købt en grund. Det er næsten lige ved siden af søen og havet.

Åh så dejligt. Nu skal de have deres eget hus.

Så snart frosten er væk, begynder far at grave grunden ud. Martin og Georg hjælper til. De synes begge, det er det sjoveste arbejde, de har haft.

Far er også glad. Nogle gange bliver han hjemme fra stenværket for at grave. Andre gange arbejder han med en lygte om natten.

Martin og Georg bryder *den blå sandsten* ved stranden. Den skal bruges til fodmuren og til gærdet omkring huset.

Så snart der er lavvande, rykker de ud med hakker og jernstænger. De skovler småsten væk og begynder at hakke. Far tager stenen op i store hele stykker. De skal bruges til gulv i udhuset og til gårdsplads og fortov.

Georg får lov til at hugge en stor blok hul. Den skal bruges til grisetrug.

”Ah, jeg skal hugge noget, som skal høre til huset,” siger han stolt.

Far må have set Martins udtryk, for nu kommer han med en mindre blok.

”Den skal være til hønsetrug, og den må du hugge til,” siger han sødt til ham.

Martin begynder at tudbrøle.

Far kigger forskrækket på Martin.

”Det er jo bare, fordi han er så glad,” forklarer Georg.

Og det er så sandt, som det er sagt. Martin er meget glad.

Kapitel 18

Du, vi bygger!

Martin har aldrig været så glad for at arbejde før. Når de har hugget stenene til nede på stranden, fylder de trillebøren. De skal skynde sig, før højvandet kommer.

Far styrer, og Martin og Georg går foran og trækker med reb over skulderen. Hen over den bulede havbund, op over tangvolden. Op ad den stenede skrænt og over den flade mark.

Derfra ser de det skønneste syn. Pletten, hvor deres hus skal ligge. Pletten, der ligger og lyser på den dejligste måde. Det er dér, deres hus snart vil stå.

”Vi bygger, vi bygger.” Det er, som om der er en sang i deres hjerter dag og nat. Ja, selv midt om natten kan Georg finde på at vække Martin med sangen Han trækker ham hårdt i næsen og siger: ”Du, vi bygger!”

Og så falder de i søvn igen.

Hele byen ved også, at familien Andersen bygger. Der kommer mange forbi. De lader, som om de først nu ser byggeriet. Og så stopper de for at snakke og kigge.

Far må slippe *murskeen* og vise rundt.

En dag er det *byfogeden*, der kommer forbi sammen med nogle damer.

De standser på volden og kigger rundt. Og så lader de, som om de pludselig opdager, at et hus er ved at blive bygget. Byfogeden peger med stokken, og damerne kigger igennem briller, som de holder op på næsen med noget, der ligner en tang.

Kort efter står de ved huset. Som alle de andre, der kommer tilfældigt forbi for at kigge.

Far ved, at byfogeden ikke stiller så kloge spørgsmål og skal have alt forklaret to gange. Heldigvis ved han også, hvordan han får folk til at gå, når han skal videre med arbejdet.

Da de kigger hen på udhuset, siger far: ”Se, det er så *spisekammeret set bagfra*.”

Byfogeden kigger ind: ”Jeg synes sågar, De har malet sædet, brolægger Andersen,” siger han.

Far skynder sig at svare, at det er, fordi man ikke skal få ”*røvmatisme*” under afbenyttelsen.

Nu skynder damerne sig væk. Og byfogeden følger lige efter dem som altid.

Kapitel 19

Vogterdreng

Nu bor de i det nye hus. Det er det yderste hus i byen, så det ligger helt frit. Tæt ved er stranden. Og bag ved er Ferskesø. Det er dér, Martin og Georg står på skøjter om vinteren.

Der er sådan en fin udsigt til alle sider. Fra køkkenet kan mor se ud over markerne og helt op til Paradisbakkerne. Fra stuevinduerne kan hun se alt, hvad der kommer forbi på landevejen. Bønder fra Pedersker og Poulsker, der ruller forbi med vogne fulde af varer og dyr. Af og til har de også piger med. Det er, når der er bal i byen.

Men der er ikke rigtig udsigt til flere penge. For huset er blevet dyrt at lave.

De skal også betale *skat*.

Mor har sat et skilt op ved lågen, så folk kommer med deres vasketøj. Men de betaler ikke så meget for at få vasket.

Far bliver i dårligt humør igen.

”Og så alle de unger; de æder en ud af huset,” siger han.

Mor svarer, at både Martin og Georg faktisk tjener til føden selv.

Nu bliver far endnu mere sur. Og så straffer han dem alle ved at gå i byen og drikke.

Martin bliver vred. Han synes, at far er uretfærdig. For det er jo rigtigt, hvad mor siger. Både Martin og Georg har hjulpet med at tjene penge. Både i stenværket og hjemme i byen.

Men nu skal det være slut med den uretfærdighed.

Martin beslutter, at han vil være *vogterdreng*.

Helt alene går han hen til en af byens største *avlsbrugere*, Hans Harild, og søger arbejde.

Han kan begynde til maj, siger Harild. Den første sommer kan han få femten kroner og kost. Og hvis han er god til sit arbejde, får han fem kroner mere hver sommer.

I maj, tænker Martin, men i maj er skolen jo stadig i gang.

Men Hans Harild kan ordne det, så han kan *få fri i hele sommerhalvåret*.

Og så er Martin blevet vogterdreng.

”Hvad tror du, far siger,” siger mor og slår hænderne sammen, da Martin kommer hjem og fortæller.

”Han bliver da bare glad,” siger Martin. ”Jeg skal også sove deroppe – så er far helt af med mig.”

Kapitel 21

Martin og køerne

Udenfor Nexø har Hans Harild lejet en mark til alle sine køer.

Marken ligger ved en gammel *galgebakke*. Så hvis man roder lidt i jorden og mellem stenene, kan man finde knogler fra mennesker. Og når Martin står på bakken, kan han kigge hjem til huset, hvor mor er.

Lige bag ved bakken gror der lyng og græs. Det er her, Martins flok skal græsse. Der er måske halvtreds dyr i flokken. De skal følges af sted med Martin fra gården om morgenen. Til middag skal de hjem. Og så skal de afsted igen.

Om natten på gården deler Martin seng med *forkarlen*, Peter Ibsen. Martin er bange for at komme til at tisse i sengen. Han er også bange for, at byen skal få at vide, at han stadig ikke kan ligge tør. Men mor har tilbudt at vaske for Peter, og til gengæld vækker han Martin midt om natten, så han kan komme ud, før det går galt.

Hvis det alligevel sker, siger Peter ikke noget til nogen.

Martin er først lidt bange for Hans Harild. Men det går hurtigt over. For han får meget ros af ham. Og han får også så meget at spise, som han aldrig har fået før. Klokkeren fem om morgenen får han alt det søde mælk og smørrebrød, han kan

rumme. Og både morgen og eftermiddag, når han driver kvæget ud, har han en kæmpe madkurv med og en hel pot sød mælk.

Der kommer ofte drenge ud til vogtermarken. Martin tænker, at hvis han giver dem en mad fra sin kurv, vil de måske hjælpe ham med at holde styr på kvæget?

Det siger de altid ja til. Nogen af dem hjælper ham lidt. Men det er ikke alle, Martin kan regne med.

I dag snyder de.

Så snart de har fået en mad i hånden, stikker de af.

Og nu løber kvæget også. De spreder sig ud over det hele, så Martin slet ikke kan holde styr på dem. Måske mister han nogen af dem.

Hvad vil husbond sige?

Martin tudbrøler, mens han jager dem rundt fra plet til plet. Han aner ikke, hvad han skal gøre.

Kapitel 21

Hjælp til Martin

Men en dag, hvor et par kalve er stukket af, kommer to drenge drivende med dem. Martin ved, hvem de er. De er fra *fattighuset* på Balka.

Mor har sagt, han ikke må tale med dem fra fattighuset. Men det gør han alligevel. For de kommer ikke kun med kalvene. De hjælper ham med at få styr på hele flokken.

”Dyrene må hele tiden kunne se den, der vogter dem,” siger de.

Og så har Martin pludselig lært en masse om at passe kvæg. Han skal ikke sætte sig hen bag et træ og gemme sig i skyggen. Han lærer også at lave solur med en pind i en kokasse, så han altid ved, hvornår det er middag.

Nej, mor skal ikke bestemme, hvem Martin skal være sammen med. Han ved nemlig, at de to drenge ikke kommer for madens skyld. Selv om de er pjaltede i tøjet, er de kraftige og godt i stand. Måske er det, fordi de et par gange om ugen går ud på lange ture og får en hele masse godt med hjem fra madmødrene på gårdene?

Martin ved det, for på vej hjem kommer de altid forbi vogtermarken for at vise ham alt, de har fået på deres tur.

”Hvorfor beder I ikke om en trøje eller et par bukser?” spørger Martin dem en dag.

”Nej, for tøj giver man bare ikke: det slider man selv, for det koster penge,” svarer de.

Martin selv har aldrig så meget tøj på kroppen, at han kan holde sig varm. Så han ved godt, hvad de mener.

De to drenge taler med rå og hæse stemmer og har puder under øjnene. De er stærke, ærlige og modige. Ofte kan Martin se, at de har mærker på huden efter deres fars næver. Alligevel løber de altid hurtigt hjem, hvis de kan se, at han er på vej. Deres mor skal ikke være alene med ham!

De lærer Martin så mange ting. De lærer ham at snitte i træ. Skibe, plove og små vogne laver de derude på marken. De lærer ham også at grave musereder ud. Musene spænder de for en lille vogn med hjul fra en garnrulle.

De ved også, hvor de kan finde vilde reder med æg fra hønsene på gårdene. De tænder bål af lyng og kokasser og spejler æggene på sandsten. For at æggene ikke skal blive for tørre, smører de stenen med smør fra Martins madkasse.

Ja, drengene fra fattighuset er gode venner.

Kapitel 22

En hugorm i hånden

Der er mange hugorme ved vogtermarken.

Om vinteren ligger de og putter sig i gærdet ud mod Langedeby sammen med snogene. Når det bliver maj, lokker solen dem udenfor. Og nu, hvor det er sommer, er de kommet helt ud i lyngen og småstenene. Lige der, hvor Martin går med kvæget.

Når Martin løber efter køerne, kommer han nogle gange til at træde på én af de giftige slanger. Den slår ham op ad benet. Heldigvis løber Martin løber hurtigt, og den når aldrig at bide ham.

Men kalvene kan få mange bid på benene. Og de kan gå flere dage og hænge med hovedet.

Martin og de to venner fra fattighuset synes, at hugormene er djævlens dyr. Og derfor skal de straffes. Men hvordan fanger man dem?

Vennerne viser Martin, at man skal bruge en lang hasselkæp, som er skåret op i den ene ende. Der, hvor grenen deler sig, sætter de et lille stykke træ med snor i. Når de sænker grenen ned over hugormen, trækker de i snoren, og så lukker kæppen sig helt fast om den lange krop.

De hugger hugormen midt over. Og fordi drengene er sikre på, at lige præcis denne slange kommer fra Helvede, så skal den også brændes. Tænk hvis de to dele ellers samler sig ved solnedgang og piler af sted i skjul igen. Det kan ske. Det ved alle.

Men der findes også en endnu farligere måde at fange hugorm. Det gyser i Martin, da han ser det.

De to brødre kan tage den med de bare næver!

Første driller de den, så den følger efter dem, til den bliver træt og vil liste i skjul. Når den så gemmer hovedet i en lyngtot, griber de fat om halen med højre hånd og trækker den bagud. De lader venstre hånd glide op ad kroppen imens. Og til sidst tager de godt fat under hovedet og slipper halen.

Martin kan ikke stå stille. Han ler af skræk og hopper op i luften, når han ser hugormens halen slå op om armen på fangeren. Dens hoved kan ikke bide hul, men det kan spytte gift ud over hånden, så der kommer en hel skorpe.

Til sidst bliver hugormen hængt op i et træ, og så danser de krigsdans omkring den.

Eller også ...

Af og til bærer de den hen til et pindsvinebo og lader pindsvinemor æde den fra halen af. For at mor pindsvin ikke skal blive syg af giften, giver de hende mælk fra en af deres træsko.

Martin prøver også selv en dag at fange en hugorm med de bare hænder. Men det er i regnvejrr, hvor hugormen er langsom. Og helt sikker en hugormefanger som sine to modige venner bliver han ikke.

Kapitel 23

Holla!

Men hvis der er noget, Martin kan, som ingen anden, så er det at styre kvæget. Han har allerede øvet sig meget. Næsten hele sommeren. Og nu han er blevet så god til det, at alle Harilds dyr lystre ham. Selv den skøre ko, Spasianna, som hele tiden prøver at stikke af fra vogtermarken. Og den kæmpestore tyr, Per.

Per er ellers ikke nem.

Ofte kalder Martin Per for *Jehova*. For det er Per, der bestemmer alt. Han er jo som en slags Gud på gården.

Men Martin har noget ganske særligt. Hans far har lavet en *klaff* til ham.

Klaffen er ligesom en cirkuspisk. Den laver høje smæld i luften. Og så snart Martin har lært at svinge den, lytter selv Per til ham.

En gang eller to har Martin også givet Per *punch* at drikke. Det kunne Per godt lide.

Så inde på gården skal Martin bare sige en lyd, så gør den gale tyr, hvad han siger.

Der kommer ofte køer til Harilds gård. De skal *bedækkes* af Per. Når koen er kommet ind i gården, bliver gården pludselig tom for mennesker. For nu ved de, at tyren snart kommer ud fra sin bås.

Per skal møde koen og lave en kalv med den.

Det er kun Martin, der kan lukke Per ind og ud.

Per løber ud i gården, nøjagtig som Martin vil have det. Har Per travlt med at komme ud til en ko, kan Martin også få ham til at springe over den nederste del af stald-døren.

Så står Martin ved siden af døren og råber Holla!

Flot cirkusnummer.

Men en dag går det galt. For Hans Harild er ude i gården, netop som Martin lukker Per ud. Og Per kan ikke lide husbond.

Også denne dag leger de cirkus.

”Holla!”

Per har fart på ud i gården. Han hopper over halvdøren. Men da han ser husbond, glemmer han alt om koen, brumler højt og løber efter ham i stedet.

Husbond må smide riven fra sig og flygte på sine lange, tynde ben ind i *loen*.

Han når lige at få lukket den nederste halvdel af døren. Og så tror han, han er i sikkerhed.

Men en halv dør er jo ingenting for Per. Det er jo cirkus.

Han springer over den. Holla!

Per er så arrig, som Martin aldrig har set ham. Men heldigvis for husbond er der havre i loen den dag. Og Per er meget glad for havre.

Da Martin får Per ind i sin bås igen, skælder husbond både Martin og Per ud. Man skal ikke lære tyren cirkustricks, siger han.

Men Per tager hævn for dem begge to.

Hver gang Hans Harild viser sig i stalden, giver den sig til at sparke i gulvet og rækker tungen frem med en lyd, som om den brækker sig.

24

Der kommer Jakob

En dag kommer der en stor dreng ud til vogtermarken.

Han går i en stor bue rundt om Martin. Og han bøjer hovedet, da han pludselig drejer ind imod ham.

”Du,” hvisker han. ”Er det sandt, at du kender verdenshjørnerne med bind for øjnene?”

Martin nikker

Jakob, som drengen hedder, får lov til at binde et madklæde for Martins øjne. Og så snurrer han ham rundt.

Martin ved lige, hvor nord, syd, øst og vest er. Det har han lært på vogtermarken.

”Det er meget interessant,” siger Jakob og lægger fingeren på næsen og fortæller, at han har læst, at det ellers mest er indianerne, der kan det.

”Men er det så også sandt, at du kan mærke på dig, når der er et menneske i nærheden, og at du ikke støder imod noget i mørke?”

Ja, Jakob er lidt for sig selv. Han leger ikke i skolegården. Han står mest og holder foredrag for en lille flok drenge. Han ved så meget om ting, ikke engang lærerne ved noget om.

Jakobs hus ligger lige ved gården, hvor Martin arbejder. Så det er lidt mærkeligt, at de aldrig har talt med hinanden. Martin kan huske, at han har set Jakobs mor. Han kan også huske, at hun er lidt underlig. Men han kan rigtig godt lide Jakob.

Han er stor og stærk og rolig. Han griber altid ind, når der er ballade i skolegården.

Han staver også med dem, der har svært ved det. Og han fortæller Martin om alt det, han har læst i sine bøger.

En dag, hvor det regner, kryber de i læ under en kørekappe, som husbond har givet Martin med.

De sidder op ad gærdet ud mod Langedeby. De lytter til dråberne, der rammer kappen med små smæld. De ser på kvæget, der står og tygger drøv ved siden af. Og de mærker duften af hyldegrene og våde sandsten. Og så fortæller Jakob mærkelige historier.

Jakob ser også på, når Martin vogter kvæget.

”Du er ligesom Napoleon,” siger han. ”Du hersker derved, at du tænker dig godt om.”

Det er første gang, Martin hører om Napoleon. Han bliver meget stolt, for Jakob fortæller så mange fantastiske ting, at den berømte kriger i Martins øjne vokser til et fabeldyr.

Så skidt med at Jakob ikke kan snitte med lommekniv, slå med klaffen eller ramme et mål med en sten.

Jakob får Martin til at ville læse og til at ville vide en hel masse om livet og verden.

Kapitel 25

Klar til livet

Martin har fået tidligt fri. Køerne er sat i løkken, og han er løbet hjem til mor for at få ørerne skrubbet. Det er ikke noget, han plejer. Men i dag skal han møde til *religionsoverhøring* på skolen.

I byen er man nemlig begyndt at snakke om ham Martin Andersen. Hvad er det for noget med den dreng, der løber rundt alene med kvæget hver dag? Han hører jo aldrig Guds ord. Hvordan kan han så blive konfirmeret?

Det er provsten, der skal høre Martin. Der lugter af kirkestue i rummet. For der er også kommet en masse folk fra byen for at høre med.

Alles øjne kigger på den vilde dreng fra udmarken.

Først skal Martin fortælle om *skabelsen*:

”Og Gud Herren sagde til Slangen: Du skal krybe på din bug,” siger Martin.

Han kan det så godt. Men nu går han i stå.

”Bare tag det roligt,” siger provsten. ”Det har ingen hast. Men hvorfor måtte slangen krybe på sin bug?”

”Fordi den ingen lemmer havde,” svarer Martin hurtigt og kigger ned i gulvet.

Han kan mærke alle kigger på ham. Og venter.

”Rigtig, rigtig. Og kan du så sige mig, hvad et lem er? Ikke en lem, men ét lem.”

Det ved Martin godt. ”Et lem er noget, man kan bevæge.”

”Noget man kan bevæge?” siger provsten. ”Som for eksempel?”

”Ørerne,” siger Martin glad.

”Ja, så?” Provsten. ”Ja, så? Kan du bevæge ørerne?”

”Ja,” siger Martin. Nu gælder det. Han vrikker hurtigt med ørerne.

Provsten ler, så maven hopper.

Og Martin får *UG* i religion. Og så kan han leve sit sommerliv videre ude i vogtermarken.

Men denne sommer er det slut med at vogte Harilds kvæg. Martin er blevet konfirmeret, og nu skal han ud at være karl og tjene hele året. ”Tørre rumpe på kørne,” som far kalder det.

Først går Martin ud til sine bedsteforældre og siger farvel. Bedstemor har ondt over det hele, og han bliver hos hende hele natten for at varme hende for sidste gang.

Næste morgen går han til sin gamle plads for at sige farvel. Husbond Harild er ikke hjemme. Men alle dem, han har arbejdet med, er der, og de er så glade for at se ham.

Dyrene skal han også sige farvel til. De genkender ham og slikker hans hånd. Martin føler det, som om de siger tak for tiden med ham.

Der er dejligt og trygt i den varme stald. Så mange lyde: Halskæderne, der rasler, kørne, der tygger drøv, tyrens lange suk. Den kigger på ham med tiggende øjne. Husker Per mon, at Martin har givet den punch, og at de legede cirkus sidste sommer?

Nu går det hjemad. Der er ikke så sjovt. Far er gået i byen. Mor er trist. Pigerne driller og spørger, om han ikke snart skal af sted og tørre rumpe.

Så Martin tager sin bylt og skærer sig en stok af en kæp og traver af sted mod sit nye arbejde. Han er ikke den Martin, han var, da han kom til Nexø. Somrene under den åbne himmel, solen og den gode mad på vogtermarken har gjort ham stærkere. Han er klar til livet.

”Det er, som om min barndom begynder og afsluttes her på Bornholm, som om fødes jeg først til live her – skyllles fra mørket op i lys og luft – på barndommens kyst.”